

Резюме

Куракін О. М. Особливості предмета правового регулювання.

Стаття присвячена аналізу однієї з основних і найбільш часто вживаних категорій в загальній теорії права – предмета правового регулювання. Автором здійснюється спроба додаткової аргументації, що правове регулювання за своїм обсягом менше поняття правового впливу та є його різновидом.

Ключові слова: об'єкт, предмет, правове регулювання, правовий вплив, суспільні відносини.

Резюме

Куракин А. Н. Особенности предмета правового регулирования. Статья посвящена анализу одной из основных и наиболее часто употребляемых категорий в общей теории права – предмету правового регулирования. Автором предпринимается попытка дополнительной аргументации того, что правовое регулирование по своему объему меньше понятия правового воздействия и является его разновидностью.

Ключевые слова: объект, предмет, правовое регулирование, правовое воздействие, общественные отношения.

Summary

Kurakin O. Features subject of legal regulation.

This article analyzes one of the basic and most frequently used categories in the general theory of law – the subject of legal regulation. The author attempts to further the argument that the legal regulation in scope, less the concept of legal effect and is its variety.

Key words: object, subject, legal regulation, legal effect, public relations.

УДК 34(1/9)

О. О. МАЛИШЕВ

Олександр Олегович Малишев, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

АРХЕОЛОГІЧНЕ ПРАВО ФРАНЦІЇ: ГЕНЕЗА ТА СУЧАСНИЙ СТАН

Правова охорона археологічних пам'яток в Україні переживає кризу. Досі чинні внесені за попередньої влади зміни до законів, які фактично загнали більшість археологічних досліджень на маргінес. Не справдилися надії на те, що влада зверне увагу на відповідну сферу з огляду на євроінтеграцію. Угода про асоціацію України з ЄС торкається питання культурної політики лише крадькома, а в додатках до угоди не наведено жодної необхідної для впровадження європейської директиви з питань культури. Міжнародно-правове регулювання археологічної сфери, попри наявність принаймні двох спеціальних конвенцій, лишається недостатнім. Численні рекомендації міжнародних організацій, з огляду на свій «м'яко-правовий» характер, розглядаються нашим урядом як не варті уваги. Не імplementовані належним чином деякі положення ратифікованої Україною Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини 1992 р. й досі навіть не прийнято низку підзаконних актів, обов'язковість прийняття яких прямо передбачено законодавством ще понад 10 років тому.

З огляду на відсутність загальноприйнятних міжнародних стандартів, шлях до юридичного майбутнього української археології ми бачимо у детальному вивченні строкатих іноземних підходів у цій царині. Утім, у багатьох, навіть унітарних, державах пам'яткоохоронні питання значною мірою перебувають у компетенції місцевої влади, що ускладнює узагальнення відповідного досвіду. Певний виняток становить Франція. У цій країні археологічне право, завдяки відповідним крокам саме центральної влади, за останні десятиліття поступово було підняте на доволі високий щабель і наразі є важливим рушієм наукового і культурного розвитку суспільства.

Питання іноземного законодавства про охорону культурної спадщини досліджувалися такими вченими, як В. І. Акуленко, І. Е. Мартиненко, О. І. Мельничук, Г. Ф. Онуфрієнко Н. М. Рудика та ін. Водночас комплексних досліджень французького археологічного права у вітчизняній літературі досі не було.

У західноєвропейській юриспруденції вирізненню окремих галузей права чи законодавства приділяється значно менше уваги, ніж в Україні. Так, провідна французька дослідниця археологічного права К. Сожо у своїй книзі з цього предмета торкається відповідного теоретичного питання лише в анотації на задній частині обкладинки книги, зазначаючи, що археологічне право «перебуває на перетині приватного, кримінального, містобудівного та публічного права»¹. Таким чином, можна вважати його певним міжгалузевим утворенням. Що стосується місця археологічного права в системі законодавства Франції, то це питання достойно, хоч і не остаточно, було вирішене через прийняття окремого Кодексу про надбання (Code du patrimoine)².

Книга V Кодексу, що має назву «Археологія», докладно врегулює більшість ключових юридичних питань археологічної сфери. Кодекс про надбання, як і французьке археологічне право загалом, відображають понад двохсотлітні правові традиції, слідування яким у суперечливий спосіб позначалося на прогресивному розвитку охорони археологічної спадщини.

На зорі відповідної традиції важливу роль зіграв Цивільний Кодекс Наполеона 1804 р. й доволі широке визначення поняття скарбу (*trésor*) в його ст. 716: «скарб – це будь-яка річ прихована чи закопана в землю, щодо якої ніхто не може довести своє право власності, і яка виявлена лише внаслідок випадковості»³. Право власності на скарб набуває той, хто знаходить його на своїй землі. В іншому разі скарб розподіляється цією особою порівну з власником землі. Навіть сьогодні відповідна норма часто застосовується стосовно археологічних знахідок, що загалом не є характерним для законодавства інших країн континентального права. Кодекс, крім того, від самого початку визначив доволі широкі межі права власності на землю, яке покриває все, що «перебуває над і під землею». Власник, зокрема, відповідно до Кодексу має право «робити під землею буд-які побудови й розкопки, які вважатиме доцільними та вилучати будь-які предмети, які походять з цих розкопок за винятком обмежень, що витікають із законів і регламентів про копальні та законів і регламентів, що стосуються громадської безпеки»⁴. Наведені положення Кодексу, що з того часу не зазнали жодних змін, накладають певний відбиток на розвиток археологічного права, необхідною умовою розвитку якого є визнання археологічної спадщини спільним надбанням, а отже, й певний пріоритет суспільного над особистим.

Перший комплексний закон щодо захисту пам'яток був прийнятий у Франції 30 березня 1887 року⁵. Його положення були дещо розвинуті Законом про історичні пам'ятки від 31 грудня 1913 р.⁶, що прийшов йому на зміну. Важливою новацією цього закону було те, що він передбачав державний облік, зокрема тих культурних цінностей, які перебували в приватній власності. Цей закон стосувався й археологічних об'єктів, проте в ньому не містилося спеціальних норм про археологічні розкопки⁷. Наступним важливим етапом були так звані закони Каркопіно, названі за прізвищем державного секретаря у справах освіти й молоді у французькому колабораціоністському уряді Віші⁸. Саме стараннями Ж. Каркопіно у 1941–1942 рр. були прийняті два ключових закони стосовно археології.

Один із цих актів, а саме Закон від 27 вересня 1941 р. стосовно археологічних розкопок, із незначними змінами діяв у Франції до 2004 р., коли більшість його статей були дослівно перенесені до Кодексу про надбання. У першій статті зазначалося: «Ніхто не може здійснювати, на належних йому або іншим особам теренах, розкопки чи зондування задля пошуку пам'яток чи об'єктів, що можуть становити інтерес для передісторії, історії, мистецтва чи археології, без попереднього отримання авторизації»⁹. Ця норма, як і низка інших положень закону, прямо суперечила цивільному праву і навряд чи могла з'явитися у французькому законодавстві в демократичний спосіб. Таким чином, у Франції, так само як у більшості інших європейських країн, включно з Україною, тоталітарний період став добою творення принципово нового законодавства в археологічній сфері¹⁰. Археологія стає справою професіоналів, держава бере відповідальність за збереження археологічних пам'яток, допускаючи, з огляду на це, втручання до сфери приватної власності. Другий закон Каркопіно від 21 січня 1942 р., що діяв нетривалий час, поклав початок перетворенню археологічної діяльності на різновид публічної служби, започаткував розбудову спеціалізованих археологічних органів влади.

Утім, Закони Каркопіно не внесли майже нічого принципово нового в питання власності на знахідки. Закон 1941 р. посилається на ст. 716 Цивільного кодексу щодо права власності на скарб. Разом із тим держава, за умови виплати винагороди, могла витребувати археологічний предмет або здійснити оплатну експропріацію археологічно цінної земельної ділянки. На підставі закону археологічні дослідження були поділені на здійснювані державою програмні дослідження і авторизовані археологічні дослідження, які можуть проводитися будь-якою особою, що одержує авторизацію з боку держави. Додатковий державний контроль за авторизованими археологами забезпечується через присутність на розкопках «представника держави».

Натомість, зі збільшенням масштабів освоєння територій, з'явився новий напрям археологічної діяльності – рятівна археологія (*l'archéologie de sauvetage*), тобто дослідження об'єктів, яким загрожує знищення у результаті господарської діяльності. У 1973 р. була утворена Асоціація національних археологічних досліджень (далі – AFAN), метою якої була «підтримка фінансування досліджень і наукового використання археологічних покладів, відповідно до чинного законодавства», та загалом участь у збереженні археологічного надбання. За статусом це була неприбуткова організація, створена на підставі Закону про договір асоціації від 1 липня 1901 року. Разом із тим ця інституція мала державне фінансування, а тому її вплив з часом дуже зріс. Станом на 1995 р. асоціація мала бюджет у 420 млн франків (у 1974 р. – 2,5 млн) та приблизно 2000 осіб персоналу¹¹. З державницького погляду такі масштаби свідчили про те, що приватноправовий статус організації себе вичерпав.

Додатковим чинником подальшого одержавлення археології стала ратифікація Францією у 1995 р. Європейської конвенції про охорону археологічної спадщини (переглянутої у Валлетті 1992 р.). Мальтійська конвенція поклала на держави-учасниці обов'язки систематизувати організацію й фінансування археологічних досліджень, що передують реалізації проектів розвитку територій, забезпечення археологам достатнього часу й ресурсів для таких досліджень. Показово, що в офіційному англійському тексті (Конвенція укладена англійською і французькою мовами) для відповідних досліджень використано термін «*rescue archeology*»¹², тобто «рятівна археологія». Натомість французький текст замість дослівного й уживаного до цього у Франції

відповідника «*l'archéologie de sauvetage*» містить по суті новий термін «*l'archéologie préventive*» (превентивна археологія)¹³.

Ця термінологічна розбіжність вилпилася у зміну самої парадигми організації відповідних досліджень. Вони повинні бути превентивними, щоб науковці і чиновники мали вдосталь часу як для дослідження пам'яток, так і для визначення їх подальшої долі, а не копали «за рухом бульдозера», коли все вже вирішено.

17 січня 2001 р. було прийнято Закон щодо превентивної археології¹⁴. Прийняттю закону передувало рішення Конституційної ради за скаргою на порушення проектом свободи підприємництва через монополізацію державою превентивних досліджень. Натомість Конституційна рада не знайшла обґрунтованості в доводах скарги.

Закон визначив три етапи превентивних археологічних досліджень: діагностика, розкопки та коригування проекту освоєння території, задля уникнення шкоди археологічним об'єктам. Було заповнено певні лакуни стосовно прав власності на результати досліджень, з певним ухилом у бік забезпечення інтересів держави.

На підставі Закону 2001 р. AFAN було перетворено на Національний інститут превентивних археологічних досліджень (далі – INRAP) – державний орган, що зосередив у собі всю повноту повноважень з організації, проведення та фінансування відповідних досліджень. При цьому законом також передбачено можливість створення спеціальних археологічних служб на рівні територіальних громад, але не в усіх громадах скористалися цим правом. Так, станом на 30 квітня 2015 р. державою санкціоновані (*agrésés*) лише 67 таких служб (23 – на рівні комун, 11 – об'єднання комун, 32 – департаменти, 1 – об'єднання департаментів), що не покриває навіть половини території країни¹⁵.

Важливою новацією Закону 2001 р. було запровадження спеціального збору на превентивну археологію (*redevance d'archéologie préventive* – RAP). Якщо в інших країнах подібні археологічні дослідження оплачуються як роботи чи послуги на підставі відповідних договорів із замовниками проектів освоєння земель, то RAP має суто фіскальну природу, адже його завданням є не покриття витрат на те чи інше археологічне дослідження, а забезпечення постійного фінансування відповідної інфраструктури. Такий збір є суто французьким винаходом¹⁶, що цілком закономірно для нації, яка придумала ПДВ.

70 % надходжень RAP розподіляються між INRAP та археологічними службами для підтримання інфраструктури, а 30 % зараховується до створеного у 2003 р. Національного фонду превентивної археології. З цього фонду, до якого також можуть спрямовуватись державні субвенції, фінансуються дослідження, із замовників яких збір за законом не має стягуватись. Звуження кола суб'єктів сплати досягається через незначне підвищення навантаження на замовників масштабніших проектів. Це, між іншим, дає змогу законити на операційних витратах зі стягнення податку.

Питання правового регулювання RAP постійно перебувають у центрі уваги французького законодавця. Неодноразово докорінно переглядалися підходи до його розрахунку і стягнення. У 2014 р. сукупний дохід від збору становив 81,9 млн євро. Археологи вказують на недостатність відповідного фінансування і збитковість INRAP, але держава закриває очі на недофінансування археології задля забезпечення сприятливіших умов для бізнесу¹⁷.

Новим етапом для археологічного права стало прийняття Кодексу про надбання 2004 року. Відповідно до французької методики кодифікації Кодекс складається із законодавчої і регламентної (підзаконної) частини. Кожній статті законодавчої частини відповідає аналогічна за предметом регулювання і порядковим номером стаття регламентної частини, сформованої й уведеної в дію лише в 2011 році.

Археологічна спадщина визначається в Кодексі як усі залишки та інші сліди існування людства, охорона і вивчення яких, особливо через розкопки й розкриття, дають змогу простежити історичний розвиток людини та її відносини з природним довкіллям. Наслідуючи цим визначенням Мальтійську конвенцію, законодавець вводить на протигагу традиційному поняттю «пам'ятка» (*monument*), такі ключові терміни, як «залишок» (*vestige*) і «слід» (*trace*), хоча термін «слід» в Кодексі майже не використовується. Таким чином, археологічні об'єкти можуть мати подвійний статус і так само в подвійний спосіб забезпечується їх державний облік*. Облік пам'яток у формі класифікації (*classement*) та опису (*inscription*) продовжує традицію, закладену Законом 1913 року. Ці форми обліку стосуються як археологічних, так і інших історичних пам'яток. Разом із тим існує максимально де бюрократизований спеціальний облік археологічних залишків, у формі Національної археологічної карти Франції, створеної на підставі Закону про превентивну археологію 2001 року. Станом на 2006 р. на цю карту було нанесено понад 435 000 виявлених археологічних об'єктів¹⁸. На підставі даних археологічної карти постановами префектів визначаються так звані зони презумпції археологічного припису, що мають охоронний статус. Станом на початок 2012 р. налічувалося 1592 такі зони (загалом – 1,6 % території держави)¹⁹.

Важливим для археологічного права Франції є поділ археологічних об'єктів на рухомі й нерухомі речі, адже від цього багато в чому залежить питання власності. За Цивільним кодексом нерухомі речі можуть бути нерухомими не лише за природою, а й за призначенням чи в силу предмета, до якого вони належать. Речі останньої групи є безтілесними, а тому не стосуються археологічного права. До нерухомих речей за призначенням згідно зі ст. 525 Цивільного кодексу належить, наприклад, статуя, що перебуває у спеціально пристосованій для цього ніші, навіть якщо її можна без зайвих зусиль і пошкоджень вийняти звідти²⁰.

* Враховуючи регламентованість обсягу цієї публікації ми торкаємося тут лише обліку нерухомих об'єктів.

Утім, археологічне право Франції творить по суті своє публічне речове право, що відходить від засад Цивільного кодексу, але часто розглядає археологічні предмети передусім в цивілістичному контексті. Наведемо лише два приклади. Так, мегаліти ще з часів Закону 1913 р. були визнані речами, що є нерухомими за природою¹. При цьому поняття мегалітів дуже широке і більшість цих каменів цілком рухомі. Проблемним також є статус поховань і рухомих речей, що вміщені до них. Існує позиція, підтверджена судовою практикою, згідно з якою, наприклад, якщо в саркофазі покійного знайдено монети, то вони розглядаються як частина нерухомоті у разі, коли буде встановлено, що воля людей, які їх туди поклали кілька століть тому, була спрямована на те, щоб ці монети вічно були частиною поховання. Якщо ж монети були кимось покладені до саркофагу для тимчасового зберігання, наприклад для схову, то ці речі є рухомими².

Джерелом всієї хитромудрості й витонченості поділу речей в археологічному праві є різні механізми набуття державою права власності. Викуп рухомої археологічної цінності називається ввідикацією (*revendication*), а у випадку нерухомої пам'ятки може мати місце оплата експропріація державою земельної ділянки. Право власності на знахідки залежить також від виду дослідження. Так, у випадку превентивних досліджень за державою зберігається більше прав на речі, ніж при авторизованих чи програмних дослідженнях. Але власник земельної ділянки чи випадковий відкривач археологічних об'єктів дуже часто стають їх законними власниками після завершення досліджень, навіть коли витрати держави на консервацію і реставрацію перевищують її загальну вартість. З огляду на всі ці фактори, археологами давно висловлюються пропозиції визнати всі археологічні об'єкти предметом права виключної державної власності, однак їх голос майже не лишає сліду в публічному полі, не маючи відгому в поліфонії інтересів ширших верств населення.

Ми змушені лишити за дужками значну частину інших питань французького археологічного права, як-то регулювання підводних археологічних досліджень, питання кримінально-правової охорони пам'яток, статусу Національної археологічної ради та міжрегіональних археологічних рад, правового режиму використання металодетекторів, авторського права на результати розкопок тощо. Якби всі ці проблеми можна було у вичерпний спосіб проаналізувати в рамках однієї статті, це стало би скоріше аргументом проти окремішності археологічного права.

Прийнятий в Україні у 2004 р. окремий Закон України «Про охорону археологічної спадщини» можна розглядати як певний фундамент для творення археологічного права. Визнання за радянською традицією всіх археологічних об'єктів і предметів в Україні виключною державною власністю можна вважати, попри певну утопічність, у цілому прогресивною ідеєю. Разом із тим у такий спосіб зводиться нанівець приватноправовий компонент, через що археологічне право затискається в лещатах державного управління й не виправдано зменшуються можливості правової взаємодії українського суспільства зі своїм археологічним надбанням.

¹ *Saujot C. Le droit français de l'archéologie / Deuxieme édition à jour au 1-er septembre 2007 / Colette Saujot. – Paris, 2007. – 352 p.*

² *Code du patrimoine / Version consolidée au 24 octobre 2015. – [Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006074236>*

³ *Code civil des Français / Nouvelle Édition stéréotype, conforme à l'édition originale de l'imprimerie de la République ; a laquelle on a ajouté les lois transitoires et une table analytique et raisonnée des matières. – Paris, 1805. – P. 128.*

⁴ *Ibid. – P. 190.*

⁵ *Охрана памятников и родины в современных законодательствах (По статье Prof. C. A. Wieland'a: Der Denkmal- und Heimatschutz in der Gesetzgebung der Gegenwart. Programm zur Rektoratsfeier der Universität Basel. Basel, 1905) / пер. Г. Зоргенфрей // Известия императорской археологической комиссии. – СПб., 1906. – Вып. 20. – С. 106; Paris, 30 Mars 1887. Loi pour la conservation des monuments et objets d'art ayant un intérêt historique et artistique // Journal officiel de la République Française. – № 89. – Jeudi 31 Mars 1887. – P. 1521–1533.*

⁶ *Новый французский закон об исторических памятниках (Утвержден 31 декабря 1913 г.) / пер. П. В. Латышева // Известия императорской археологической комиссии. – СПб., 1916. – Вып. 60. – С. 106–116.*

⁷ *Politique du patrimoine : chronologie. – [Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.vie-publique.fr/politiques-publiques/politique-patrimoine/chronologie/>*

⁸ *Детальніше про це див.: Малишев О. О. Витоки археологічного права Франції: Закони Карколіно (1941–1942 рр.) / О. О. Малишев // Сила права і право сили: історичний вимір та сучасне бачення проблеми : матеріали XXXII Міжнародної історико-правової конференції (м. Полтава, 28–31 травня 2015 р.). – Київ–Полтава : ПУЕТ, 2015. – С. 337–345.*

⁹ *№ 4011. – Loi du 27 septembre 1941 portant réglementation des fouilles archéologiques // Journal officiel de l'État Français. – 15 Octobre 1941. – P. 4438–4440.*

¹⁰ *Olivier L. Des vestiges. / Mémoire présenté sous la direction du Professeur Sander van der Leeuw pour l'obtention de l'Habilitation à diriger des Recherches. – Paris, 2004. – P. 60–62.*

¹¹ *Saujot C. Op. cit. – P. 105–107.*

¹² *European Convention on the Protection of the Archaeological Heritage (Revised) / Valetta, 16.I.1992. – [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd25>*

¹³ *Convention européenne pour la protection du patrimoine archéologique (révisée) / La Valette, 16.I.1992. – [Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.coe.int/ru/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007bd31>*

¹⁴ *Loi №2001-44 du 17 janvier 2001 relative à l'archéologie préventive. – [Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.archeodroit.net/Textes/Terrain/1170101.html>*

¹⁵ *Pour une politique publique équilibrée de l'archéologie préventive / Rapport de Mme Martine Faure députée en mission auprès de la Ministre de la Culture et de la Communication. – Mai 2015 – P. 61–62. [Ressource électronique]. – Mode d'accès : <http://www.culturecommunication.gouv.fr/Ressources/Rapports/Rapport-Faure-Pour-une-politique-publique-equilibree-de-l-archeologie-preventive>*

¹⁶ Додатково див. : L'archéologie préventive / Les documents de travail du Senat : Serie «Legislation comparée». – № LC 138. – Octobre, 2004. – P. 10.

¹⁷ Pour une politique publique équilibrée de l'archéologie préventive... – P. 31.

¹⁸ Ournac P. Archéologie et inventaire du patrimoine national : recherches sur les systèmes d'inventaire en Europe et Méditerranée occidentale (France, Espagne, Grande-Bretagne, Tunisie). Comparaisons et perspectives / Perrine Ournac / These en vue de l'obtention du Doctorat de L'Université de Toulouse. – Toulouse, 2012. – P. 156.

¹⁹ L'archéologie préventive en France : quelques données chiffrées et cartographiées. – [Ressource électronique]. – Mode d'accès : www.lagazettedescommunes.com/.../rencontres-SDA-VDL2.pdf

²⁰ Code civil des Français... – P. 95.

²¹ Новый французский закон об исторических памятниках... – С. 106.

²² Saujot C. Op. cit. – P. 173–177.

Резюме

Малишев О. О. Археологічне право Франції: генеза та сучасний стан.

У статті досліджується археологічне право Франції як міжгалузевий правовий феномен і підгалузь законодавства про культурне надбання. Розглядається генеза археологічного права від прийняття Цивільного кодексу Наполеона 1804 р. до нашого часу. Робиться акцент на подвійному статусі археологічних об'єктів за публічним і приватним правом, суперечностях відповідних галузей, які в підсумку стимулюють розвиток і забезпечують комплексний характер археологічного права. Оцінюються перспективи подібних тенденцій в Україні.

Ключові слова: Франція, археологічне право, археологічні розкопки, археологічна спадщина, археологічна пам'ятка.

Резюме

Малышев А. О. Археологическое право Франции: генезис и современное положение.

В статье исследуется археологическое право Франции как межотраслевой правовой феномен и подотрасль законодательства о культурном достоянии. Рассматривается генезис археологического права от принятия Гражданского кодекса Наполеона 1804 г. до нашего времени. Делается акцент на двойственном статусе археологических объектов на основании публичного и частного права, противоречиях соответствующих отраслей, которые в итоге стимулируют развитие и обеспечивают комплексный характер археологического права. Оцениваются перспективы подобных тенденций в Украине.

Ключевые слова: Франция, археологическое право, археологические раскопки, археологическое наследие, археологический памятник.

Summary

Malyshev O. French Archeological Law: genesis and the actual state.

This article is devoted to research of the French Archeological Law as an inter-branch law phenomenon and a sub-branch of the cultural heritage legislation. Genesis of the Archeological Law from the adoption of Napoleon Civil Code (1804) till now is analyzed. The research emphasizes the dual status of the archeological objects in public and private law, contradictions of these branches which stimulate development of Archeological Law and insure its complex character. Expectations of similar tendencies in Ukraine are evaluated.

Key words: France, archeological law, archeological excavations, archeological heritage, archeological monument.

УДК 342.5.071

А. А. НАСТЮК

Андрій Анатолійович Настюк, кандидат юридичних наук, доцент Академії праці, соціальних відносин та туризму

ФІНАНСИ КИЇВСЬКОЇ РУСІ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ХРИСТІАНСТВА

На сьогодні, при дослідженні децентралізуючих процесів у Київській Русі, прийнято вважати, що саме збільшення княжого роду та боротьба його нащадків за владу і були причиною розвалу держави. Ми ж, вивчаючи це питання, вирішили розглянути дану проблему через призму фінансів. Держава – це не тільки система утримання влади князем та вічем, а й розподіл фінансів між регіонами. Отже, для того, щоб об'єктивно дослідити процес початку розвалу Київської Русі, потрібно розглянути всі фактори, які так чи інакше могли вплинути на ці події. Одним із таких факторів ми бачимо в системі розподілу фінансів у Київській Русі.

Проблемою даного дослідження є недостатня джерельна база. Літописні дані, на жаль, є необ'єктивними, оскільки розглядають діяльність князів під кутом релігійної пропаганди. Тому в нашому дослідженні ми намагалися аналізувати літописні факти, не враховуючи при цьому оцінку літописців.

Фінансова діяльності князів була досліджена багатьма видатними вченими, такими як: Б. Д. Греков, П. П. Толочко, Б. А. Рибаків. Особливо вагомий внесок здійснив Б. А. Рибаків. Але незважаючи на пророблену авторами роботу, ще залишається багато питань щодо даної тематики, які потребують відповіді.

© А. А. Настюк, 2015